

23. Min S. Influence of Exit Surface Angle on Drilling Burr Formation / S. Min, D.A. Dornfeld, Y. Nakao // Journal of Manufacturing Science and Engineering. – November 2003. – Vol. 125. – P. 637–640.

24. Sedtheetorn P. A. Linear-Programming Approach for Throughput Maximization of Uplink Multiclass VSG CDMA in Rayleigh Fading/ P. Sedtheetorn, K.A. Hamdi // IEEE Signal Processing Letters. – April 2007. – Vol. 14. – № 4. – P. 232–235.

Angelika Lagutina

*The signals of the speech systemic relations of the scientific-technological
substyle in English, Russian, Ukrainian*

The problem of speech system of English, Russian and Ukrainian scientific-technical substyle is considered in this article. It is analyzed on the material of lexico-semantic means.

Key words: scientific-technical substyle, the system of speech, extralinguistic facts, style

Марина Плоткіна

**ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ
ІЗ КОМПОНЕНТОМ, ВИРАЖЕНИМ ПРЯМОЮ МОВОЮ
(НА МАТЕРІАЛІ РЕЧЕНЬ РОМАНІВ ДЖ. ОСТІН)**

Розвідка присвячена проблемі актуального членування складного речення з компонентом, вираженим прямою мовою. Автор фокусує увагу як на особливостях тема-рематичного поділу складного речення, так і на можливих варіантах актуального членування самого компонента, вираженого прямою мовою.

Ключові слова: актуальне членування речення, блок, тема, рема, клауза.

Речення як синтаксична одиниця представляє собою поєднання декількох аспектів: фонетичного, семантичного, граматичного та функціонального. Під останнім ми розуміємо безпосередню реалізацію речення на комунікативному рівні, тобто “включення речення до предметного контексту, на базі якого воно виникає” [9, с. 239]. Наразі йдеться про актуальне членування речення в термінах В. Матезіуса, яким було започатковане вчення про актуальне членування речень (паралельно існують також інші терміни на позначення цього мовного явища, як то “актуальне членування висловлювання”, “актуальне членування речення – висловлювання” [1, с. 144; 2, с. 332; 4, с. 215; 6, с. 163; 9, с. 239; 10, с. 6; 11, с. 197; 12, с. 7; 13, с. 35; 15, с. 38; 16, с. 80; 17, с. 56; 18, с. 441]. Ключовими компонентами актуального членування речення (ми послуговуємося терміном, прийнятим В. Матезіусом та вслід за ним більшістю лінгвістів) є тема та рема.

Тема – компонент актуального висловлювання, початковий пункт повідомлення; те, стосовно чогось щось стверджують у висловлюванні [2, с. 340].

Рема – компонент актуального членування висловлювання; те, що стверджують або про що запитують у темі; елемент формування предикативності [2, с. 336].

Останнім часом з'явилася низка праць, де представлено функціональний аспект складного речення через призму тема-рематичного поділу. Попри появу досліджень, що присвячені загальним питанням актуального членування речення в англійській мові [5], тема-рематичному членуванню окремих типів складного речення [3, 10, 12], залишилося певне коло питань, які все ще потребують докладного вивчення. До останніх належить функціонування складних речень із компонентом, вираженим прямою мовою, які є показником авторства Дж. Остін на рівні синтаксису. Відсутність публікацій, які б висвітлювали комунікативні особливості таких синтаксичних одиниць, зумовлює актуальність цієї розвідки.

Мета розвідки – продемонструвати механізм актуального членування складних речень із компонентом, вираженим прямою мовою.

Об'єктом дослідження є складні речення з компонентом, вираженим прямою мовою на матеріалі романів Дж. Остін.

Предметом дослідження є функціонування складного речення з компонентом, вираженим прямою мовою, на комунікативному рівні.

Парадигма складного речення в романах Дж. Остін включає складносурядне речення, складнопідрядне речення, складне речення зі змішаним зв'язком, підтипами якого є період та складне речення з компонентом, вираженим прямою мовою. Зважаючи на те, що складні речення з компонентом, вираженим прямою мовою, – елемент авторського синтаксису Дж. Остін, необхідно докладно розглянути особливості їхньої прагматики, а саме: визначити, яким компонентом актуального членування речення є елемент, виражений прямою мовою, та його функціональне навантаження. Ми зупинимось саме на цих моментах, з огляду на те, що інші особливості цього типу речення були опрацьовані [15].

Зауважимо на особливостях актуального членування складних речень зі змішаним зв'язком. Тема-рематичний поділ останніх пов'язаний із певними труднощами. Вони в першу чергу зумовлені тим, що складне речення зі змішаним зв'язком містить декілька клауз, які поєднані як за допомогою координативного зв'язку, так і за допомогою субординативного, що чинить певні перешкоди виділенню теми та реми всього речення, а іноді робить його зовсім неможливим. Але виділення в такому реченні певних блоків дає можливість говорити про тему та рему кожного з них та можливість їхнього подальшого ступеневого членування. У поширених реченнях актуальне членування може бути кількоступеневим. На першому ступені здійснюють бінарне членування: виділення теми та реми всього речення (або блоку); на другому ступені у складі теми або реми визначають найвагомійший із інформативного боку елемент, тобто тема 2 чи рема 2 [19, с. 14; 8, с. 5]. Таким чином, можна говорити про певну ієрархію актуального членування речення. Я. Г. Тестелець вважає, що поділ на тему та рему може включати декілька ієрархічних рівнів [18, с. 445]. Згадана закономірність є цілком правомірною і стосовно складних речень із компонентом, вираженим прямою мовою, напр.:

(1) *“Well, how do you go on? ” and “What have you settled?” and “Oh! we can do nothing without you”, followed the first salutations; and Henry Crawford was soon seated with the other three at the table, while his sister made her way to Lady Bertram, and with pleasant attention was complimenting her* (M/P, p. 146).

Речення (1) містить два блоки [*“Well, how do you go on? ” and “What have you settled?” and “Oh! we can do nothing without you”, followed the first salutations*] та [*Henry Crawford was soon seated with the other three at the table, while his sister made her way to Lady Bertram, and with pleasant attention was complimenting her*], у яких послідовно виділяють теми спочатку першого рівня T 1 [*“Well, how do you go on? ” and “What have you settled?” and “Oh! we can do nothing without you”*] та T 2 [*Henry Crawford was soon seated with the other three at the table*], відповідно, реми R1 та R2 мають такий вигляд: R1 [*followed the first salutations*] та R2 [*while his sister made her way to Lady Bertram, and with pleasant attention was complimenting her*]. Подальше актуальне членування має місце в межах кожної клаузи. У його процесі визначають остаточні теми та реми.

Відзначимо, що в багатьох випадках речення має декілька варіантів тема-рематичного поділу. Різні актуальні членування одного речення мають призводити до того, що речення з одним актуальним членуванням має виражати одну істину, а те саме речення з іншим актуальним членуванням – іншу, що вже розглядали в лінгвістичній літературі [8, с. 19]. Проведений аналіз засвідчив, що логічним є їх розподіл на такі групи:

- 1) компонент, виражений прямою мовою, функціонує в ролі теми речення / клаузи;
- 2) компонент, виражений прямою мовою функціонує в ролі реми речення / клаузи;
- 3) компонент, виражений прямою мовою, відповідає блокові складного речення або клаузі складного речення, здійснення актуального членування відбувається в їх межах.

Стосовно першої групи речень зазначимо, що їхня питома вага становить 33 % від загальної кількості складних речень із компонентом, вираженим прямою мовою:

(2) *She had hoped better things from their high ideas of their own situation in life, and was reduced to form a wish that they had never foreseen, a wish that they had more pride; for “our cousins, Lady Dalrymple and Miss Carteret”; “our cousins the Dalrymples”, sounded in her ears all day long* (P, p. 147).

(3) *The shower was heavy, but short; and it had been over five minutes, when in came Harriet, with just the heated, agitated look which hurrying thither with a full heart was likely to give; and the “Oh, Miss*

Woodhouse, what do you think has happened!” which instantly burst forth, had all the evidence of corresponding perturbation (E, p. 134).

У реченнях (1) компонент, виражений прямою мовою, при здійсненні актуального членування набуває статусу теми, важливість якої для всього речення очевидна завдяки позиції, яку посідає цей елемент у реченні. Наступні приклади (2) – (3) ілюструють випадки вживання компонента, вираженого прямою мовою, у тематичній позиції клаузи, яка не є ініціальною в реченні. Важливість інформації, яку виражає зазначений компонент, дещо знижується, але він орієнтований на привертання уваги читача до певного відрізка повідомлення.

Звернімося до таких речень:

(4) *The house, and grounds, and furniture, were approved, the Crofts were approved, terms, time, every thing, and every body, was right; and Mr. Shepherd’s clerks were set to work, without there having been a single preliminary difference to modify of all that “This indenture sheweth”* (P, p. 30).

(5) *His readiness, however, in agreeing to dine at Parsonage, when the general invitation was at last hazarded, after many debates and many doubts as to whether it were worth while, “because Sir Thomas seemed so ill inclined, and Lady Bertram was so indolent!” proceeded from good breeding and good will alone, and had nothing to do with Mr. Crawford, but as being one in an agreeable group; for it was the course of that very visit, that he first began to think, that any one in the habit of such idle observations would have thought that Mr. Crawford was the admirer of Fanny Price* (M/P, p. 240).

Вони є яскравими прикладами виконання компонентом, вираженим прямою мовою, функції реми, тобто нову інформацію введено в текст речення не від особи оповідача, а, певно, від іншої дійової особи, яка в ширшому контексті вказує не тільки на джерело її походження, а й на ситуацію, у якій відбувається актуалізація. Майже кожне друге речення аналізованої групи містить компонент, виражений прямою мовою, у якості реми (питома вага таких речень складає 48 % загальної кількості речень цього підтипу складних речень зі змішаним зв’язком).

Показовими також є складні речення, у яких компонент, виражений прямою мовою, відповідає блоку або клаузі складного речення (приклади (6) – (7)), що відповідно уможливорює подальше виділення теми та реми в самому компоненті, напр.:

(6) *“It was a lovely morning, and at that season of the year a fine morning so often turned of, that it was wisest for everybody not to delay their exercise”; and such hints producing nothing, he soon proceeded to a positive recommendation to Mrs. Price and her daughters, and take their walk without loss of time* (M/P, p. 407).

(7) *At last, however, by touching a secret spring, an inner compartment will open, a roll of paper appears, you seize it – it contains many sheets of manuscript; you hasten with the precious treasure into your own chamber, but scarcely have you been able to decipher, “Oh thou, whomsoever thou mayst be, into whose hands these memoirs of the wretched Matilda may fall,” when your lamp suddenly expires in the socket, and leaves you in total darkness* (N/A, p. 144).

Синтаксичні одиниці в розглянутих прикладах (6) – (7) становлять 11,4 % загальної кількості складних речень з компонентом, вираженим прямою мовою.

Іноді в текстах трапляються речення, пунктуаційне оформлення яких дуже важко пояснити. Причин такої графічної репрезентації синтаксичних одиниць у текстах романів, на наш погляд, може бути декілька: по-перше, недосконалість пунктуаційної системи англійської мови кінця XVIII – початку XIX ст., редакторські правки та авторські знаки.

Своєрідним є речення (8) з точки зору вживання в ньому компонента, вираженого прямою мовою, який нібито розриває предикативну частину всієї синтаксичної конструкції:

(8) *She had “hoped for the pleasure of her company for a much longer time – had been misled (perhaps by her wishes) to suppose that a much longer visit had been promised, and could not but think that if Mr. and Mrs. Morland were aware of the pleasure it was to have her there, they would be too generous to hasten her return”* (N/A, p. 204).

Важко пояснити причину такого його розташування, але це ще раз наводить на думку про емоційність не тільки героїв письменниці, а й її особисто. Ідея про емоційність Дж. Остін пов’язана як зі створенням нею яскравих персонажів та цікавих сюжетів, так і втіленням авторської думки на синтаксичному рівні. Йдеться про використання певних конструкцій, кількість випадків суто

авторського вживання системи розділових знаків і таке ін. Так, у прикладі (8): можливі декілька варіантів здійснення актуального членування речення. Перший із них – це віднесення всього компонента, вираженого прямою мовою, до його реми з подальшим виділенням тем та рем нижчого рівня. Другий можливий варіант – розрив цілісності цього компонента. Речення є поєднанням двох блоків: [*She had “hoped for the pleasure of her company for a much longer time – had been misled (perhaps by her wishes) to suppose that a much longer visit had been promised, and could not but think that if Mr. and Mrs. Morland were aware of the pleasure it was to have her there, [they would be too generous to hasten her return”*]. Перший блок являє собою складнопідрядне речення з однорідними предикатами та трьома підрядними клаузами. Другий – просте за структурою речення. Своєрідним для нас у плані здійснення тема-рематичного поділу є саме перший із двох блоків, у якому послідовно можна виділити спочатку загальну тему T 1 [*She had “hoped for the pleasure of her company for a much longer time – had been misled (perhaps by her wishes) to suppose that a much longer visit had been promised, and could not but think*] та загальну рему блоку R1 [*that if Mr. and Mrs. Morland were aware of the pleasure it was to have her there*]. Відповідно кожен виділений компонент актуального членування аналізованого блоку може бути представлений у вигляді ієрархічно побудованої схеми, що містить теми та реми нижчого порядку.

Результати проведеного аналізу складних речень із компонентом, вираженим прямою мовою, дають змогу констатувати, що загалом ця схема є ідентичною схемі актуального членування речення зі змішаним зв'язком. Сам компонент, виражений прямою мовою, може бути в якості теми або реми як всього речення, так і окремого блоку, а також його частини можуть бути віднесені до різних блоків. У разі відповідності цього компонента блокові можна говорити про здійснення актуального членування в його межах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О. С. Современные синтаксические теории / О. С. Ахманова, Г. Б. Микаэлян. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 168 с.
2. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики : [підруч.] / Ф. С. Бацевич – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 342 с.
3. Водоватова Т. Е. Актуальное членение речевых произведений на сверхфразовом уровне / Т. Е. Водоватова // Вестник СамГУ. – 2006. – № 1. – (41). – С. 139–145.
4. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – 378 с.
5. Ившин В. Д. Коммуникативный синтаксис современного английского языка (актуальное членение предложения : автореф. дис. ... докт. филол. наук : спец. 10.02.04. “Германские языки” / В. Д. Ившин. – Минск, 1992. – 48 с.
6. Кобринина О. А. Модус как неотъемлемая составляющая коммуникативной деятельности человека / О. А. Кобринина // Филология и культура : материалы VI Междунар. конф. 17–19 октября 2007 года / Н. Н. Болдырев (отв. ред.); Редколл. : В. А. Виноградов, Е. С. Кубрякова, Н. Л. Потанина и др.; Федеральное агентство по образованию, Ин-т языкознания Рос. Академии Наук, Тамб. гос. ун-т им. Г. Р. Державина, Общерос. обществ. организ. “Российская ассоциация лингвистов-когнитологов” : Тамбов : Изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2007. – С. 162–165.
7. Лешкова Н. В. Актуальне членування детермінантних складнопідрядних речень : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 “Українська мова” / Н. В. Лешкова. – Донецьк, 2006. – 20 с.
8. Ломтев Т. П. Предложение и его грамматические категории / Т. П. Ломтев. – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 196 [1] с.
9. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения // Пражский лингвистический кружок / В. Матезиус : сб-к статей / Составл., ред. и предисл. Н. А. Кондрашова. – [пер. с чешск. Г. В. Матвеевой]. – М. : Издательство “Прогресс”, 1967. – С. 239–245.
10. Меркулова Н. О. Засоби тема-рематичного поділу висловлення : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Н. О. Меркулова. – Дніпропетровськ, 2006. – 20 с.
11. Норман Б. Ю. Теория языка. Вводный курс : [учеб. пособ.] / Б. Ю. Норман. – 2-е изд. – М. : Флінта : Наука, 2008. – 296 с.
12. Павлова Е. Б. Репрезентация рематического подлежащего в англоязычном дискурсе : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04. “Германские языки” / Е. Б. Павлова. – М., 2005. – 26 с.
13. Панфилов В. З. Грамматика и логика / В. З. Панфилов. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 150 с.
14. Плоткіна М. Г. Складні речення з компонентом, вираженим прямою мовою, в романах Дж. Остін / М. Г. Плоткіна // Наукові записки. Серія : Філологічні науки. – Кіровоград, 2009. – Вип. 81(2). – С. 66–70.
15. Почепцов Г. Г. Конструктивный анализ структуры предложения / Г. Г. Почепцов. – К. : “Вища школа”, 1971. – 192 с.

16. Приходько А. М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові / А. М. Приходько. – Запоріжжя : ЗДУ, 2002. – 292 с.
17. Распопов И. П. Актуальное членение предложения / И. П. Распопов. – Уфа, 1961. – 168 с.
18. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис / Я. Г. Тестелец. – М. : Российск. гос. гуманит. ун-т, 2001. – 800 с.
19. Українська мова : Енциклопедія / [редкол. Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін.] – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. Бажана, 2004. – 824 с. : іл.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- (E) – Austen Jane. Emma. – London : Penguin Books, 1994. – 367 p.
- (N/A) – Austen Jane. Northanger Abbey. – London : Penguin Books, 1994. – 236 p.
- (MP) – Austen Jane. Mansfield Park. – London : Penguin Books, 1994. – 479 p.
- (P) – Austen Jane. Persuasion. – London : Penguin Books, 1994. – 254 p.

Maryna Plotkina

Functional prospective of composite sentences with direct speech component (on the material of the sentences from J. Austen's novels)

The article deals with the problem of actual division of the composite sentence. The author draws attention to the peculiarities of the thematic and rhematic division of the composite sentence as well as the division of the direct speech component proper.

Key words: actual division of the sentence, a block, a theme, a rheme, a clause.